Submitted / Geliş Tarihi: 19/06/2020

Accepted / Kabul tarihi: 19/09/2020

Reference / Atıf Bilgisi: Yiğit, Dilek; “İngiltere’de Kraliçe Mary Stuart ve Kral I. Charles’ın İdamları: Katolisizm Faktörü”, *The Legends Journal of European History Studies*, S. I, 2020, ss.111-125.

İngiltere’de Kraliçe Mary Stuart ve Kral I. Charles’ın İdamları: Katolisizm Faktörü

Dilek Yiğit*

Öz

İskoç Stuart hanedanlığından Kraliçe Mary Stuart 8 Şubat 1587 tarihinde İngiltere’de, İngiltere Kraliçesi olan kuzeni I. Elizabeth’e yönelik suikast planına dahil olduğu gerekçesi ile idam edildi. I. Elizabeth’in varisi olmadığından vefatından sonra İngiltere tahtına Mary Stuart’ın oğlu İskoç Kralı VI. James I. James olarak çıktı. Böylelikle İngiltere tahtında Stuart hanedanlığı dönemi başlamış oldu. Kral I. James’ten sonra tahta çıkan Kral I. Charles 30 Ocak 1649 tarihinde vatana ihanet suçundan Londra’da idam edildi. Bir devlet için uzun sayılamayacak süre olan 62 yıl içinde aynı hanedanlığa mensup bir kraliçe ile bir kralın idamlarının açıklanan gerekçeleri farklıydı. Gerekçeleri farklı olsa da bu iki monarkın idamının arkasında Katolisizm faktörü rol almış olabilir mi? Söz konusu soruya yanıt aramaya yönelik bu makalede Kraliçe Mary Stuart’ın ve Kral I. Charles’ın idamlarına giden süreçler değerlendirilecek, bu süreçlerde Katolik-Protestan çatışması bağlamında Katolisizm faktörü tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mary Stuart, I. Charles, Stuart hanedanlığı, Tudor hanedanlığı, İç Savaş, Katolisizm

The Executions of Queen Mary Stuart and King Charles I in England: Catholicism As A Factor

Abstract

Mary Stuart Queen of Scots was executed on February 8, 1587 in England for her complicity in a plot to assassinate her cousin Elizabeth I Queen of England. After Elizabeth’s death without a heir, Mary Stuart’s son James VI of Scotland ascended to English throne as James I of England. Thus, the reign of the Stuart dynasty in England began. King Charles I, who ascended to the throne after King James I, was executed in London on 30 January 1649 for treason. One queen and one king were executed in 62 years which is not a long time for a state. While the reasons which were declared for the executions of Queen Mary Stuart and King Charles I were different, one question needs an answer. Is Catholicism one of the reasons behind both executions? This article aims to search an answer to this question through examining the processes leading to the executions of Queen Mary Stuart and King Charles I and discussing the role of Catholicism in the context of conflict between Catholics and Protestants

Keywords: Mary Stuart, Charles I, Tudor Dynasty, Stuart Dynasty, Civil War, Catholicism

* Doç. Dr., Hazine ve Maliye Bakanlığı , e-mail: dilek.yigit@hmb.gov.tr, ORCID No: 0000-0003-3132-6110.

Giriş

İskoç Stuart hanedanlığından Kraliçe Mary Stuart 8 Şubat 1587 tarihinde İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'e yönelik suikast planına dâhil olduğu gerekçesi ile idam edilmiştir. Mary Stuart'ın idamı İngiltere'de bir kraliçenin idam edildiği ilk olay değildir. Daha önce Kral VIII. Henry'nin eşleri Kraliçe Anne Boleyn ve Kraliçe Catherine Howard ile VII. Henry'nin torunlarından, dokuz gün tahta kalan Lady Jane Grey idam edilmişti. Ancak Kraliçe Mary Stuart'ın idam edilmesi taşıdığı kandan ötürü tahta çıkmış, Lady Jane Grey'in aksine meşruiyeti tartışma götürmeyen ve devlet yönetmiş olan bir kraliçenin idamı olması açısından önceki örneklerden farklılaşmaktadır.

30 Ocak 1649 tarihinde ise Stuart hanedanlığından, Mary Stuart'ın torunu Kral I. Charles vatana ihanet suçundan Londra'da idam edilmiştir. İngiltere'deki kral idamı Fransız ihtilalinden yıllar önce Avrupa'da monarşinin kutsallığına indirilmiş darbe olarak tarihe geçmiştir.

Kraliçe Mary Stuart'ın idamı ile Kral I. Charles'ın idamının açıklanan nedenleri farklıdır; ancak bu farklılığa rağmen her iki idama giden süreçler içinde yaşananlar idamların gerçekleşmesinde Katolisizm faktörünün oynadığı rolün tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

Kraliçe Mary Stuart'ın İdamına Giden Süreç

İskoçya Kralı V. James ile Fransa'nın en güçlü ailelerinden birine mensup Mary of Guise'nin kızı, Fransa'nın dul Kraliçesi, İngiltere Kralı VII. Henry'nin torunu, İskoçya'nın Kraliçesi Mary Stuart 8 Şubat 1587 tarihinde İngiltere Northamptonshire Fotheringay Şatosunda idam edilmiştir. Bu idam Britanya tarihinin şok edici olaylarından biri olarak tanımlanır; zira bir kraliçe (*Anointed Queen*) kuzeni olan bir başka kraliçenin imzaladığı idam kararı ile idam sehпасına gönderilmiştir. İdamdan bir gün önce Kraliçe Mary Stuart'ın yanında bulunan Fransız soylusu Pierre de Bourdeille, Mary Stuart'ın, ertesi gün idam edileceğini bildirmek üzere Kraliçe I. Elizabeth tarafından gönderilen heyetten, kendisini hazırlaması ve işlerini düzene koymasına için biraz zaman vermelerini istediğini; ancak heyette yer alan Shrewsbury Kontu'nun kaba bir şekilde “*No, no, Madam you must die, you must die! Be ready between seven and eight in the morning. It cannot be delayed a moment beyond that time*” yanıtını verdiğini belirtir.¹ Pierre de Bourdeille I. Elizabeth'in gönderdiği heyetin Mary Stuart'ın talebini kabul etme yetkisi olduğuna, ancak kabul etmediklerine ve Shrewsbury Kontu'nun talebi “kaba bir biçimde” (*rudely*) reddettiğine işaret ederek, Mary Stuart'ın İngiltere'de bir kraliçenin görmesi gereken saygıyı görmediğine dikkat çekmektedir. John Guy da Mary Stuart'ın idam sehпасına giderken Shrewsbury Kontu'na kendisinin İskoçya Kraliçesi, Fransa Kraliçesi, Kral VII. Henry'nin torunu ve Kraliçe I. Elizabeth'in kuzeni olduğunu hatırlattığını yazar; “*You know that I am cousin to your queen, and descended from the blood of Henry VII, a married queen of France and the anointed queen of Scotland.*”² Mary Stuart'ın bu şekilde bir hatırlatmaya ihtiyaç duyması, İngiliz heyetin kendisine karşı sergilediği tavırdan rahatsız olduğunun göstergesi olsa gerektir. I. Elizabeth'in gönderdiği heyetin Mary Stuart'a karşı sergilediği tavır İskoç Kraliçenin İngiltere'de ve İngilizlerin nazarında bir kraliçe olmadığını göstermeye yönelik olmalıdır; zira Mary Stuart Katoliklerin nazarında İngiliz tahtının gerçek ve meşru varisi iken Protestan reformasyon sürecindeki İngiltere'de Protestanlar nazarında sadece İngiliz tahtına göz koymuş bir Katoliktir.

¹ *The Execution of Mary of Scots 1587*, <http://www.eyewitnesstohistory.com/maryqueenofscots.htm>, erişim 12 Ocak 2020.

² John Guy, *The True Life of Mary Stuart*, A Mariner Book, New York 2004, s.4.

“Kraliçe olarak doğmuş ve Kraliçe olmak için yetiştirilmiş”³ Mary Stuart’ın idam edilmesinin nedenleri iki ayrı açıdan yapılacak değerlendirme ile aranabilir. Birincisi Mary Stuart’ın doğuştan gelen ayrıcalıklardır. İkincisi ise özel hayatındaki olaylardır; hayatı aşk ve skandalların hikâyesidir. Mary Stuart’ın özel hayatı, doğuştan gelen ayrıcalıklarının hem İskoçya’da Protestan Lordlar için, hem İngiltere’de Kraliçe I. Elizabeth için oluşturduğu tehdidi bertaraf etmek için kullanılmıştır.

Doğuştan gelen ilk ayrıcalığı İskoçya Kralı V. James’in tek meşru çocuğu olmasıdır. 8 Aralık 1542 tarihinde İskoçya’da dünyaya gelen Mary Stuart henüz altı günlük bebek iken babasının vefatı üzerine kraliçe ilan edilmiştir. Mary Stuart’ın doğduğu ortam, İngilizlerin İskoçlar ile, İngilizlerin Fransızlar ile, Protestanların Katolikler ile çatıştığı bir çatışma ortamıdır; bu ortamda Mary Stuart İskoçya üzerinde egemenlik kurmak isteyen İngilizlerin ve Fransızların hedefi haline gelmiştir. Devletlerarasındaki ittifakların evlilikler ile pekiştirildiği Avrupa’da Mary Stuart hem İngiltere Kralı VIII. Henry’nin hem de Fransa Kralı II. Henry’in oğulları için istedikleri, çeyizi Krallık olan bir eştir.

Mary Stuart için olan rekabette İngiltere Kralı VIII. Henry’i, Fransa Kralı II. Henry’nin önüne geçiren 1542 yılında Solway Moss savaşında İskoçların İngilizlere yenilmiş olmasıdır; taraflar arasında barışı sağlamak için 1543 yılında akdedilen Greenwich Antlaşması (*The Greenwich Treaty*) Mary’nin VIII. Henry’nin oğlu Prens Edward ile evliliğini öngörmektedir. Antlaşma uyarınca Mary Stuart İngiltere’ye gönderilecek ve İngiliz sarayında yetiştirilecekti. Ancak İskoç Parlamentosu 1543 yılı Aralık ayında Antlaşmayı reddetmiştir. Antlaşmanın İskoç Parlamentosu’nda reddedilmesinin nedeni Lordlar arasındaki İngiliz karşıtlığının baskın gelmiş olmasıdır; zira Mary Stuart’ın Prens Edward ile evliliğine izin vermek nihayetinde tahtları birleştirecek süreçte İskoçya’nın İngiltere’ye bağlanmasına göz yummak anlamına gelmektedir. Greenwich Antlaşmasının İskoçya tarafından reddedilmesi üzerine VIII. Henry bu evliliği şiddete başvurarak sağlama yoluna gitmiş; İskoçya’ya saldırılar düzenlemeye başlamıştır.

Rough Wooing olarak adlandırılan saldırılar VIII. Henry’nin vefatı sonrası oğlu Kral VI. Edward tarafından da sürdürülmüştür.⁴ İskoçya’ya yönelik bu saldırılar İngilizlerin hedeflediği sonucu vermemiştir; zira güneyden İngilizlerin saldırılarına maruz kalan İskoçya Fransa’dan yardım istemiştir. Fransa’dan gelen desteğin ise bir karşılığı vardır: Mary Stuart... İskoçya ve Fransa arasında 7 Temmuz 1548 tarihinde akdedilen Haddington Antlaşması ile (*The Treaty of Haddington*)⁵ Mary Stuart’ın II. Henry’nin oğlu, Fransa tahtının varisi Prens Francis ile evlenmesi kararlaştırılmıştır.⁶ Aynı yıl Mary Stuart Paris’e gönderilmiştir. Böylelikle İngilizlerin *Rough Wooing* olarak adlandırılan saldırılarının gerekçesi ortadan kalkmıştır. Sonrasında İngilizler *Rough Wooing*’den tarihi bir ders çıkaracaktır; “İskoçya’nın bağımsızlığına tehdit oluşturmak, İskoçları Fransa’nın kollarına atmanın en kısa yoludur.”⁷

İskoç Parlamentosu Mary Stuart’ın Prens Edward ile evlenmesine karşı çıkmamış, VIII. Henry tepkisini İskoçya’ya saldırılar düzenlemek suretiyle göstermemiş, İngiliz saldırıları karşısında İskoçya Fransa’dan yardım istememiş olsaydı da, Mary Stuart kuvvetle muhtemel Fransız veliaht Francis ile evlenecekti. Zira ortada önemli bir faktör bulunmaktadır: Mary

³ A.g.e., s.2.

⁴ *Rough Wooing to becoming Queen of France* https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zn8mn39/_revision/5, erişim 14 Ocak 2020.

⁵ *Treaty of Haddington*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095914698>, erişim 14 Ocak 2020.

⁶ *Rough Wooing to becoming Queen of France*, ...

⁷ Jane E. A. Dawson, “Mary Queen of Scots, Lord Darnley, and Anglo-Scottish Relations”, *The International History Review*, Vol.8, No.1, 1986, s. 2.

Stuart'ın annesi Mary of Guise (*Marie de Guise*)... İskoçya'yı "naip" sıfatıyla yöneten Mary of Guise, Fransa'nın soylu ve Katolik ailelerinden birine mensuptu, kendisi Katolikti ve kızının Protestan İngiliz veliaht yerine Katolik Fransız veliaht ile evlenmesini tercih ediyordu. Üstelik kızının ileride Fransa kraliçesi olacak olması Guise ailesinin Fransa yönetimindeki mevcut ağırlığını daha da artıracaktı. Dolayısıyla Mary Stuart'ın Fransa tahtının varisi ile evlenmesi hem İskoç-İngiliz ilişkilerinin çatışmalı seyri hem de anne tarafından akrabalık bağlarının uzantısıdır.

"Beşiğinde taçlandırılan"⁸ Mary Stuart'ın ikinci ayrıcalığı ise İskoç Kraliçesi olarak Fransız veliaht Francis ile evlenmesidir. 1558 yılında gerçekleşen bu evlilik ile Francis İskoç Kralı (*King Consort of Scotland*) olmuş; ufukta Fransa ve İskoçya Krallıklarının birleşmesi görünmüştür. İskoçya'yı İngiltere ile birleştirecek evliliğe karşı çıkan İskoç Lordların İskoçya'yı Fransa ile birleştirecek evliliğe karşı çıkmamış olması ise iki şekilde açıklanabilir. Birincisi Mary Stuart'ın Fransız-Katolik annesi Mary of Guise'in İskoçya'daki ağırlığı; ikincisi ise Fransa'nın aynı adayı birlikte paylaştıkları İngilizler kadar tehlikeli görünmemiş olmasıdır. Yine de İskoç Lordlar İskoçya'nın bu evlilik nedeniyle Fransa ile birleşmesi meselesinde hassas davranmışlar; düğün tarihinin açıklanmasının hemen ertesinde İskoç Parlamentosu'nun Paris'e gönderdiği heyet İskoçya'nın bağımsızlığına ve iki devlet arasında söz konusu olanın sadece bir ittifak (*dynastic alliance*) olduğuna vurgu yapmıştır.⁹ 1559 yılında II. Henry'in vefatı üzerine Mary Stuart'ın eşi Francis Fransa tahtına II. Francis olarak çıkmıştır ve Mary Stuart böylelikle Fransa Kraliçesi olmuştur.

Mary Stuart Fransa'da iken, 1558 yılında VIII. Henry'nin kızı Elizabeth İngiliz tahtına çıkmıştır. Elizabeth'in tahta çıkışı Elizabeth'i meşru görmeyen tüm Katolikler gibi Fransa'daki Katolik Guise ailesi tarafından tepkiyle karşılanmış; Guise ailesi İngiltere tahtının meşru sahibinin Elizabeth değil Mary Stuart olduğunu ilan etmiştir. I. Elizabeth'i meşru görmeyen bu aile, Mary Stuart'ın İskoçya'da bulunan annesi Mary Guise üzerinden İskoçya'nın içişlerine karışmaya başlamış; bu müdahale Mary Stuart'ın eşinin Fransız tahtına çıkmasıyla daha da yoğunlaşmıştır. Guise ailesi Mary Guise'e İskoçya'da "siyasi isyancı" olarak tanımladıkları Protestanları bastırması yönünde baskı yaparken,¹⁰ doğal olarak İskoçya'daki Katolik-Protestan rekabetinde taraf olmuştur.¹¹ Bu tarafsızlık 1560 yılında eşinin vefatı üzerine İskoçya'ya dönen Mary Stuart'ın karşısına bir sorun olarak çıkacaktır; zira yokluğunda İngiliz etkisinin arttığı İskoçya'daki Protestanlar nazarında Mary Stuart Katolik Fransa'nın kraliçesi ve İskoçya'nın içişlerine karışan yabancı Katolik bir gücün mensubudur; O "*Frenchified interloper*" olarak tanımlanmaktadır.¹² İskoçya'da Protestanlar arasında Mary Stuart'ın inançlarına yönelik bir tehdit oluşturduğu şeklinde algı oluşurken; Katolik Mary Stuart da ülkesindeki Protestanları tahtına yönelik bir tehdit olarak algılamaya başlamıştır; hatta Guy'ın ifadesiyle Mary Stuart ülkesinde monarşiyi devirmeyi planlayanların mevcut olduğunu düşünmektedir.¹³

Mary Stuart'ın diğer ayrıcalığı ise Tudor hanedanlığından İngiltere Kralı VII. Henry'nin soyundan gelmesi; Kral'ın torununun çocuğu olmasıdır. Aslında VII. Henry'nin oğlu VIII. Henry'nin üç çocuğu olması nedeniyle Mary Stuart'ın VII. Henry'nin soyundan gelmesinin

⁸ Genevieve Valentine, *Mary, Queen of Scots' is a case study of how political, human narratives get crafted*, <https://www.mprnews.org/story/2018/12/07/npr-books-mary-queen-of-scots>, erişim 16 Ocak 2020.

⁹ John Guy, *The True Life of Mary Stuart*, s.87.

¹⁰ A.g.e., s.102

¹¹ İskoçya'daki Protestanların bir "olay" değil, bir "süreç" olarak tanımladıkları İskoç Reformasyonu Mary Guise'ye karşı isyanın ürünü olarak tanımlanmaktadır. Alasdair Raffie, "Confessions, Convenants and Continuous Reformation in Early Modern Scotland", *Etudes Episteme*, No.32, 2017, s.2.

¹² Jayne Lewis, "The Reputations of Mary Queen of Scots", *Etudes Ecossaises*, No.10, 2005, s.10.

¹³ John Guy, *The True Life of Mary Stuart*, s.224.

İngiltere tahtı için bir anlam ifade etmemesi gerekirdi; ancak İngiltere’de reformasyon süreci ve Avrupa’daki Katolik-Protestan çatışması İngiliz tahtı ile Mary Stuart’ın ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. İngiltere’de VIII. Henry’nin oğlu Edward’ın ve büyük kızı Mary Tudor’un vefatı I. Elizabeth’i tahtın sahibi yapmıştı; ama Elizabeth Katoliklerin nazarında tahta çıkma hakkına sahip değildi; çünkü “meşru” değildi. Elizabeth’i Katolikler için “gayri meşru” yapan iki neden vardır. Birincisi Katoliklerin nazarında Kral VIII. Henry ilk eşi İspanyol Catherine’den (*Catherine of Aragon*) boşanmış değildi; boşanma Papalığın onayını almamıştı. Bu nedenle VIII. Henry’nin Anne Boleyn ile yaptığı evlilik geçersiz, bu evlilikten doğan çocuk ise “evlilik dışı” idi. İkincisi ise Anne Boleyn’in VIII. Henry’nin kararı ile idam edilmiş olmasıydı; bu durum VIII. Henry’nin Anne Boleyn ile olan evliliğini geçersiz sayması olarak yorumlanıyordu.¹⁴ Dolayısıyla Katolikler için İngiliz tahtının sahibi “gayri meşru” Elizabeth değil; meşruiyeti sorgulanamayacak kadar sarıh olan, İskoç ve İngiliz soylusu Mary Stuart idi. Mary Stuart’ın, VII. Henry’nin soyundan gelmesi, yani Tudor kanı taşıması kendisini Elizabeth’in “düşmanı” yapan ana faktör oldu; Elizabeth’i en çok kaygılandıran işte bu gerçektir.

Hal böyle iken Mary Stuart’ın özel hayatı hem İskoçya’da hem İngiltere’de Protestan düşmanlarının eline koz verecek şekilde gelişmeye başlamıştır. Mary Stuart 29 Temmuz 1565 tarihinde kuzeni olan, aynı zamanda İngiliz soylusu Henry Stuart Lord Darnley ile evlenmiştir. Mary Stuart’ın özel hayatındaki ilk skandal eşi Lord Darnley’in arkadaşları ile beraber 9 Mart 1566 tarihinde Holyroodhouse Sarayı’nı basması ve bu baskın esnasında Mary Stuart’ın sekreteri David Rizzio’un saldırıya uğrayarak ölmesidir.¹⁵ Tarihçiler Mary Stuart’ın evliliğinde sorunlar yaşadığını ve sorunların eşi ile arasındaki güç rekabetinden kaynaklandığını, Lord Darnley’in ise evliliğindeki sorunların kaynağı olarak David Rizzio’u gördüğünü belirtir. Bu skandalı bir başka skandal takip etmiştir; 10 Şubat 1567 tarihinde Holyroodhouse Sarayı yakınlarında gerçekleşen bir patlamada Lord Darnley hayatını kaybetmiştir. Lord Darnley’in şüpheli ölümü üzerine spekülasyonlar dikkatleri Mary Stuart’a ve Mary’e yakınlığı ile bilinen James Hepburn’e (*Earl of Bothwell*) çevirmiştir. Mary Stuart ve James Hepburn’ün 15 Mayıs 1567 tarihinde evlenmeleri kendilerine yönelik şüpheleri ve Protestanların Kraliçeyi itibarsızlaştırma politikasını güçlendiren nitelikte bir gelişme olmuştur. Katolik Kraliçe tarafından yönetilmeyi “kabus” olarak gören Protestan Lordlar 15 Haziran 1567 tarihinde Mary Stuart ve yeni eşine karşı ayaklanma başlatmışlardır. James Hepburn (*Earl of Botwell*) kaçmayı başarırken; Protestan Lordlar tarafından esir alınan Mary Stuart Lochleven Kalesi’ne hapsedilmiştir. Mary Stuart’ı zorla tahtından feragat ettiren Lordlar, oğlu James’i kral ilan etmişler; Protestan James Stewart’ı (*Earl of Morray*) kral naibi olarak atamışlardır. İskoçya’da İskoçlar tarafından hapsedilen Mary Stuart adeta kendi tebaasının “kurbanı” olmuştur.¹⁶ Mary 2 Mayıs 1568 tarihinde Lochleven Kalesi’nden kaçmayı başaracaktır. İskoç tahtına tekrar çıkmak için kuzeni Kraliçe I. Elizabeth’ten yardım istemek amacıyla İngiltere’ye yönelen Mary Stuart I. Elizabeth’in kendisine hem bir monark, hem bir kadın, hem bir kuzen olarak destek olacağını sanmış olmalı. Zira bir monarkın lordlar tarafından devrilmesi bir başka monarkın da devrilebileceği anlamını taşımaktadır; bu açıdan Mary Stuart ülkesinde reformasyon sürecinin riskleri ile karşı karşıya bulunan I. Elizabeth’in kendi tahtının güvenliği için yardım edeceğini ve İskoçya’ya tekrar Kraliçe

¹⁴ “Elizabeth’s Legitimacy”, <https://www.tutor2u.net/history/reference/elizabeths-legitimacy>, erişim 22 Ocak 2020

¹⁵ *The marriage of Mary, Queen of Scots, and Henry Stuart, Lord Darnley*, <https://www.tudorsociety.com/29-july-1565-marriage-mary-queen-scots-henry-stuart-lord-darnley/>, erişim 23 Ocak 2020.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Jayne Elizabeth Lewis, “Hamilton’s “Abdication”, Boswell’s Jacobitism and the Myth of Mary Queen of Scots”, *ELH, Jacobitism and Eighteenth-Century English Literature*, Vol.64, No.4, 1997, s.1069-1090.

olarak dönmesini sağlayacağını düşünmüş olmalıdır. Ancak Mary Stuart'ın gözden kaçırdığı bir husus vardı; Kraliçe I. Elizabeth Fransa'nın etkisinde olmayan, Protestan ve "İngiltere uydusu" bir İskoçya istiyordu; bunu Protestanların İskoçya'da güçlü ve söz sahibi olması ile sağlayabilirdi; İskoçya'nın Katolik Kraliçesinin ülkesine dönmesi yerine İngiltere'de tutulması Elizabeth açısından en doğru karar olacaktı.

Yardım istemek için gittiği İngiltere'de idam ile sonuçlanan hapis hayatı yaşayacak olan Mary Stuart'ın sonunu hazırlayan sürecin İskoçya'daki kısmı, kısaca eşi Lord Darnley'in kıskançlığı ve şüpheli vefatı, Mary Stuart'ın *Earl of Botwell* ile evlenmesi ve Kraliçeyi itibarsızlaştırmaya çalışan İskoç Lordların ayaklanması ile şekillenmişti. Ancak Mary Stuart'ın İskoçya'dan kaçıp İngiltere'ye gitmesine sebep olan tüm olayların arka planında yatan Protestan ülkenin Katolik kraliçesi olmasıydı; Saul David'in ifadesiyle Mary'in en büyük engeli inancı idi.¹⁷ Mary Stuart'ın sonunu hazırlayan sürecin İngiltere'deki kısmı ise Katolikler tarafından şekillenmiştir. Meşru görmedikleri Kraliçe I. Elizabeth'i tahtan indirmek ve yerine Katolik Mary Stuart'ı getirmek isteyen Katolikler Elizabeth'e suikast girişimlerinde bulundular. 1571 Ridolfi Planı, 1583 Throckmorton Planı, 1585 yılında Parry Planı ve 1586 yılında ise Babington Planı açığa çıkarıldı; Babington Planına Mary Stuart'ın da adı karıştı. Elizabeth'e suikast planlayan ekibin başı olan ve Katolisizmi İngiltere'ye hakim kılmak isteyen Katolik soylu Anthony Babington Mary Stuart'a yazdığı mektupta planın ayrıntılarını veriyor ve Mary'in onayını istiyordu.¹⁸ Mary Stuart'ın yanıt olarak yazdığı mektubun açığa çıkarılması Mary'i yargı önüne getirmiştir. Babington Planını bilmek, onay ve yardım sözü vermek suçuyla yargılanan Mary Stuart mahkemede plandan haberdar olmadığını, Babington'dan herhangi bir mektup almadığını ve Babington'a herhangi bir mektup da yazmadığını belirtmiştir.¹⁹ Hem mektuplara hem de Anthony Babington'un itirafına dayanan mahkeme Mary Stuart'ı Kraliçe'ye suikast girişiminden suçlu bulmuş ve idam kararı Kraliçe I. Elizabeth tarafından imzalanmıştır.

Bu noktada iki soru sorulabilir? Birincisi Kraliçe I. Elizabeth'in kuzenini affetmesi mümkün değil miydi? Hayır, değildi. Neale'nin belirttiği gibi, ancak kendini güvende hisseden monarklar muhalefete "büyüklik" gösterirler,²⁰ oysa Kraliçe I. Elizabeth Katolikler tarafından meşru görülmediğini, Katoliklerin kendisini tahta görmek istemediğini biliyor, kısaca kendini güvende hissetmiyordu. İkincisi Mary Stuart'a oğlunun tahtında oturduğu İskoçya'dan ve dul kraliçesi olduğu Fransa'dan neden destek gelmedi? İskoçya'da I. Elizabeth'in varisinin olmaması nedeniyle, İskoç kralın günün birinde İngiltere tahtına çıkacağı beklentisi vardı; bu beklenti İngiltere ile ilişkileri iyi tutmayı gerektirmiş olmalıdır. Fransa ise İspanya ile düşmanlığına bir de İngiltere ile kötü ilişkileri eklemek istemediği için meseleden uzak durmuştur.

Aslında Kraliçe I. Elizabeth açısından asıl sorun kuzeninin Katolik olması değil; Tudor kanı taşıyan kuzeninin Katolikler tarafından İngiliz tahtının meşru sahibi olarak görülmesi idi. Zira I. Elizabeth için kuzeninin Katolik olmasının başlı başına sorun teşkil etmesi için Elizabeth'in tutkulu bir Protestanlık savunucusu olması ve politikalarını inanç penceresinden belirlemesi gerekirdi. Oysa I. Elizabeth ülkesinin Katolik-Protestan bölünmesi yaşadığını ve inanç temelli politikaların ülkesini din savaşılarına götürebileceğini biliyordu ve inanç

¹⁷ Saul David, Mary, *Queen of Scots, and the Earl of Bothwell*, http://www.bbc.co.uk/history/british/tudors/mary_queenscots_bothwell_01.shtml, erişim 2 Haziran 2020.

¹⁸ Horace K. Tenney, "The Trial of Mary Queen of Scots", *American Bar Association Journal*, Vol.17, No.5, 1931, s.285-291.

¹⁹ 14 October 1586-Trial of Mary, Queen of Scots, <https://www.tudorsociety.com/14-october-1586-trial-of-mary-queen-of-scots/>, erişim 19 Ocak 2020.

²⁰ J. E. Neale, "Reviewed Work(s): Mary Queen of Scots and the Babington Plot by J.H. Pollen: Trial of Mary Queen of Scots by A.F. Steuart", *The English Historical Review*, Vol.38, No.151, 1923, s.444.

konusunda hep ılımlı oldu.²¹ I. Elizabeth'in önceliği herhangi bir inancı empoze etmek değil; ülkede birlik ve düzeni sağlamaktı.²² Ancak Kraliçe I. Elizabeth'in yakın çevresindeki Protestanlar için Katolik olması Mary Stuart'ın başlı başına tehdit olarak algılanması için yeterli gibi görünüyor. Zira John Quinlan Mary Stuart'ın bir şehit olup olmadığını tartışan makalesinde Kent Kontu'nun (*Earl of Kent*) “*Your life would have been the death, as your death will be the life, of our religion*” dediğini belirtir.²³

Kısaca I. Elizabeth'in Mary Stuart'ı tehdit olarak görmesinin nedeni kuzeninin, kendisini devirmek isteyen Katoliklerin amaçları için araç haline getirilmesi idi. Bu durum Kraliçe I. Elizabeth'in kuzeninin idamına dini değil siyasi gerekçeler ile karar verdiği yönündeki argümanı destekleyebilir. Böylelikle Mary Stuart'ın idamı Ortaçağ'dan beri İngiliz siyasetine şekil veren hanedanlık-içi rekabetin bir sonucu olarak görülebilir. Katolikler ise Mary Stuart'ın idam edilmesini Kraliçe Elizabeth'in tahtına yönelik bir tehdit oluşturmamasına değil başlı başına Katolik olmasına bağlamıştır. Mary Stuart da idamının gerekçesinin inancı olduğunu düşünmekte idi; bunu “*I am to die for my religion*”²⁴ sözüyle özetlemiştir. Mary Stuart'ın Katolik olduğu için idam edildiğini düşünen Katolik Avrupa'da idam büyük bir üzüntü ve kızgınlık ile karşılanmış²⁵ ve “şehit Kraliçe” söylemi tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Mary Stuart'ın istediği de bu olsa gerektir.²⁶

Kral I. Charles'ın İdamına Giden Süreç

İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in 24 Mart 1603 yılında bir varis bırakmaksızın vefat etmesi üzerine İngiliz tahtına Mary Stuart'ın oğlu İskoçya Kralı VI. James I. James olarak çıkmıştır. Böylelikle İngiltere tahtında Stuart hanedanlığı dönemi başlamıştır. I. James'in Katoliklere karşı tolerans göstereceğine yönelik beklentilerin aksine, bu dönemde de -Kraliçe I. Elizabeth döneminde olduğu gibi- Katolikler Protestanlar tarafından monarkın otoritesinin düşmanı olarak görülmüştür.²⁷ I. James 27 Mart 1625 tarihinde vefat edince yerine oğlu I. Charles geçmiştir. I. Charles dönemi Kral'ın ve Parlamento'nun karşı karşıya geldiği, İngilizlerin, İskoçların ve İrlandalıların, Protestanlar ile Katoliklerin çatıştığı bir İç Savaş dönemi olmuştur. Bu İç Savaştan, savaş esnasında yaşanan can kaybı ve yıkımdan, ülkeyi kötü yönetmekten sorumlu tutulan ve Parlamento'ya karşı savaş açmakla suçlanan Kral I. Charles mahkeme önüne çıkarılmış ve 27 Ocak 1649 tarihinde ölüm cezasına çarptırılmıştır; kendisine işlerini düzene koymasına ve ailesine veda etmesi için sadece üç gün verilmiştir.²⁸

Kral I. Charles 30 Ocak 1649 tarihinde büyükannesi Mary Stuart gibi idam sehpasına çıkmıştır. I. Charles'in idamından önceki gün kızı Elizabeth'e “*Sweetheart, you will forget this*” dediği söylenir;²⁹ ama meşru bir kralın idamı olan bu olayı tarih unutmamıştır. Kral I. Charles'ın idamı İngiliz tarihinde silinmez bir iz; bir kralı “Kraliyet şehidine” dönüştüren

²¹ Henry M. Shires, “The Conflict between Queen Elizabeth and Roman Catholicism, *Church History*, Vol.16, No.4, 1947, s. 222.

²² Stephen E. Feldman, *Please Don't Wish Me a Merry Christmas*, NYU Press, New York and London 1997, s.82.

²³ John Quinlan, “Was Mary Stuart a Martyr”, *The Irish Monthly*, Vol.61, No.725, 1933, s.667.

²⁴ A.g.e., s. 667.

²⁵ Jeremy L. Smith, “Mary Queen of Scots as Susanna in Catholic Propaganda”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*, Vol.73, 2010, s.217.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Colette H. Winn, “The Martyr Queen: Constructions of Identity in Mary Stuart's Last Letters”, *Arts et Savoirs*, No.6, 2016, s.1-17.

²⁷ Michael Questier, “Catholic Loyalty in Early Stuart England”, *The English Review*, Vol.123, No.504, 2008, s.1132.

²⁸ *The Execution of Charles I: Killing of a “treasonous” king*, <https://www.hrp.org.uk/banqueting-house/history-and-stories/the-execution-of-charles-i/#gs.uofrfm>, erişim 20 Ocak 2020.

²⁹ *The Execution of Charles I: Killing of a “treasonous” king*

olay olarak tanımlanır.³⁰ Bu idam Kralı kurtarmak için gereken müdahaleyi yapmamakla eleştirilen Avrupalı monarklar adına “utanç ve skandal” olarak nitelendirilir.³¹ Avrupa’da monarşinin “kutsallığı” Kral I. Charles’ın idamı ile büyük bir darbe almıştır. Diğer taraftan bir kral ile tebasının çatışması sonucunda gerçekleşen kral idamı demokrasi tarihi için bir dönüm noktası olarak görülmektedir.³²

Kral I. Charles’ı idama götüren süreç üç boyutta analiz edilebilir. Birincisi I. Charles’ın kişiliği ve prensipleridir; ikincisi Parlamento ile olan çatışmasıdır; üçüncüsü ise İskoçya’da Piskoposlar Savaşları, İrlanda ayaklanması ve inanç meselesidir.

Kral I. Charles’ın kişiliği ve prensipleri kendisini idama götüren sürecin önemli unsurlarından biri olarak görülmektedir; zira Kral’ın kişiliği ve prensipleri aldığı kararları ve davranışlarını doğrudan şekillendirmiştir. I. Charles “Kralların İlahi Hakkı” (*The Divine Right of Kings*) doktrinine sıkı sıkıya bağlıydı; kralların Tanrı tarafından yönetilmek üzere seçildiğine ve yalnızca Tanrı’nın onları görevden alabileceğine inanıyordu. I. Charles’e göre kral Tanrı’nın yeryüzündeki tahtında oturuyordu.³³ Yasama yetkisinin sadece kendisine ait olduğunu düşünen I. Charles kendisine karşı çıkanın Tanrı’ya karşı çıktığı görüşünde idi. Piskopos William Laud, Charles’ın saltanatının başında verdiği vaaz ile Kral’ın görüşlerini onaylarcasına şöyle diyordu:

“The king is God’s immediate lieutenant upon earth...God and the king stand very near together...God’s power is in the king...the king is the sun...the king is the main pillar and stay of the state”³⁴

William Laud’un vaazında belirtildiği üzere, Güneş Kral lakabıyla tanınan Fransa Kralı XIV. Louis’den önce Güneş Kral sıfatını taşıyan³⁵ I. Charles “dengesiz”, “ketum”, “iletişime kapalı”, “yetersiz”, “otoriter”, “kral olmaya uygun değil” gibi sıfatlarla tanımlanmakta ve özellikle de “inatçı” yapısının altı çizilmektedir. Hatta İngiltere’nin böyle bir kral tarafından yönetilmesi “talihsizlik” ve “Tanrı’nın sınavı” olarak bile nitelendirilmiştir.³⁶ Bu sıfatların ve nitelendirmelerin elbette objektif olup olmadığı tartışmaya açıktır; kuvvetle muhtemel de bu nitelendirmelerin tamamı muhalif kesimlere aittir. Ancak “inatçı” yapısının kendisini tavizsiz bir kral yaptığı gerçeği hem Parlamento ile uzlaşmaya varmamasında hem de mahkeme önündeki tutumunda gözlemlenmiştir. Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olduğuna inanan ve yeryüzünde hiçbir otoritenin kendisini yargılama hakkına sahip olmadığını düşünen I. Charles mahkeme önünde kendini savunmayı ret etmiştir. I. Charles’ın mahkeme önüne getirilmesindeki amaç Kral’ı cezalandırmaktan öte, Kral’ın mahkemenin yetkisini tanımak suretiyle Parlamento’nun kendi üzerindeki yetkisini de tanımasını sağlamak olabilir; bu şekilde düşünen tarihçiler Kral’ın mahkeme önünde kendini savunması, Parlamento’nun yetkisini tanıması ve kendi yetkilerinin sınırlandırılmasını kabul etmesi halinde hayatının bağışlanacağını,³⁷ hatta tahtta oturmaya devam edeceğini düşünmektedir. Cressy de az sayıda fanatiğin Kral’ın ölümünü istediğini; Parlamento’da çoğunluğun isteğinin sadece Kral’ın değişmesi olduğunu belirtir.³⁸ Kral *The Divine Right of Kings* doktrinine bağlılığından ödün verse, Parlamento’nun otoritesini tanısa, “inatçılık” göstermeyip kendini

³⁰ *The Execution of Charles I*, <https://www.historytoday.com/archive/execution-charles-i>, erişim 22 Ocak 2020.

³¹ C.V. Wedgwood, “European Reaction to the Death of Charles I”, *The American Scholar*, Vol.34, No.3, 1965, s. 432.

³² Sean Kelsey, “Politics and Procedure in the Trial of Charles I”, *Law and History Review*, Vol.22, No.1, 2004, s.2.

³³ David Cressy, “The Blindness of Charles I”, *Huntington Library Quarterly*, Vol.78, No.4, 2015, s.643.

³⁴ A.g.e., s. 643

³⁵ A.g.e., s.643

³⁶ A.g.e., s. 639-640.

³⁷ Clive Holmes, “The Trial and Execution of Charles I”, *The Historical Journal*, Vol.53, No.2, 2010, s.291-292.

³⁸ David Cressy, “The Blindness of Charles I”, *Huntington Library Quarterly*, s.651.

mahkeme önünde savunsa sonuç farklı olabilir miydi? Bu sorunun yanıtını, özellikle de Kral'ın kendini savunmasının mahkemenin kararını değiştirmeyeceğini düşünen tarihçilerin görüşleri ışığında, kesin olarak bilemeyiz. Ancak kesin olan Kral'ın Parlamento önünde “diz çökmektense” ölmeyi tercih etmiş olduğudur; bazı tarihçilerin ifadesiyle “şehitliği kucaklamıştır.”³⁹

Kral I. Charles'ı idama götüren sürecin ikinci boyutu Kral-Parlamento çatışmasıdır. Monarkın gücünün mutlak olduğuna inanan, parlamentonun onay ya da tavsiyesine ihtiyaç duymayan, bu nedenle de bir parlamentonun gereksiz olduğunu düşünen I. Charles 1629 tarihinde Parlamento'yu feshetmiş ve on bir yıl boyunca da toplamamıştır. I. Charles'ın Parlamento ile olan mücadelesi mali meseleler üzerinden başlamıştır. 1626-1627'de “zorunlu kredi” (*forced loan*) uygulaması başlatan I. Charles soyluları kendisine ödeme yapmak zorunda bırakmış; Parlamento'nun onayı olmaksızın yeni gümrük vergileri getirmiş; *Ship Money* olarak adlandırılan ve kıyı şeridinden toplanan vergileri ülke sathına yaymış ve miktarını yükseltmiştir. Parlamento “zorunlu krediye” tepkisini 1628 yılında Haklar Bildirgesi'nin (Petition of Rights) ilanı ile göstermiştir; *Ship Money* tepkisini de 1641 yılında bu verginin yasal olmadığını açıklayarak gösterecektir. İskoçya'da Piskoposlar Savaşları (*The Bishops' Wars*) olarak bilinen savaşın sürdürülmesi için fona ihtiyaç duyan I. Charles 1640 yılında Parlamento'yu toplamıştır; Parlamento Kral'ın fon talebini reddedince Kral üç hafta sonra Parlamentoyu tekrar dağıtmıştır. Bu Parlamento *The Short Parliament* olarak anılacaktır. Ancak mali kriz büyümeye başlayınca tekrar göreve çağrılan Parlamento 1660 yılına kadar görev yapmıştır; bu Parlamento tarihe *The Long Parliament* olarak geçmiştir. *The Long Parliament* 1641 yılında *Triennial Act of 1641*⁴⁰ ile Kral'ı Parlamentoyu en az üç yılda bir toplamaya ve Parlamentonun en az 50 gün boyunca açık tutmaya zorlamıştır. Triennial Act ile amaçlanan parlamentosuz yönetimi önlemek ve sistem içinde temsilcilerin rollerini garantiye almaktır.⁴¹ *The Long Parliament* 1642 yılında *The Militia Ordinance* ile silahlı güçlerin komutasını Parlamento'ya vererek Parlamento'nun ulusun savunması yararına kraldan bağımsız olarak hareket edebileceğini ilan etmiştir.⁴² Elbette buradaki mesele bu güçleri kimin komuta edeceğinden öte egemenliğin aslında kimin elinde olduğunun gösterilmesine ilişkindir. Kral ve Parlamento arasında gerilen ipler Kralın 22 Ağustos 1642 tarihinde sadık yurttaşlarını Parlamento'daki düşmanlarına karşı kendisine destek vermeye çağırmasıyla kopmuştur; ⁴³ bu çağrı Kral ile Parlamento arasında gerginliğin savaşa dönüştüğünün işaretidir. Ekim 1642'de Royalist ve Parlamenter güçler Edgehill Warwickshire'da çatışmaya başlamıştır. 15 Şubat 1645'de Parlamento *New Model Army* adında bir ordu oluşturmuş ve ordunun komutası Sir Thomas Fairfax ve Oliver Cromwell'e verilmiştir; aynı yılın Haziran ayında Royalist güçler *New Model Army* ile Naseby, Northamptonshire bölgesinde karşılaşmış ve Royalistler yenilmiştir. Naseby Savaşı olarak adlandırılan bu muharebe “birinci İç Savaşı” sonlandıran savaş olarak bilinir. Royalist güçlerin yenilmesi üzerine Parlamenter güçlerin eline düşmekten korkan I. Charles kuzeye kaçarak İskoçlara teslim olmuştur; Parlamenter güçler ile ilişkilerinin bozulmasını istemeyen ve olası bir *New Model Army* saldırısından çekinen İskoçlar Kralı Parlamento'ya teslim

³⁹ Sean Kelsey, “The Death of Charles I”, *The Historical Journal*, Vol.45, No.4, 2002, s.742.

⁴⁰ *Triennial Act of 1641 Oxford Reference*, <https://www.Oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803105709313>, erişim 27 Ocak 2020.

⁴¹ J.W. Daly, “Could Charles I be Trusted? The Royalist Case, 1642-1646”, *Journal of British Studies*, Vol.6, No.1, 1966, s.28.

⁴² *The Militia Ordinance, 1642*, <http://bcw-project.org/church-and-state/first-civil-war/militia-ordinance>, erişim 27 Ocak 2020.

⁴³ *The Trial of Charles I (1649): Selected Links & Bibliography*, <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/charlesIlinks.html>, erişim 26 Ocak 2020.

etmiştir.⁴⁴ Ancak Royalist ve Parlamenter güçler arasındaki çatışmalar bu noktada son bulmamıştır. Bu sefer de İskoç Royalist güçler Kral'a destek vermek adına İngiltere'ye girmiş ve ikinci İç Savaş başlamıştır. Bu savaş Oliver Cromwell'in İskoç Royalist güçleri yenmesi ile son bulmuştur. Sonuçta Kral Parlamento'ya karşı yenilmiş; yenilginin sonucu Parlamento'nun monarşiyi kaldırması olmuştur.

Kral Charles'ı idama götüren sürecin değerlendirilmesindeki üçüncü boyut inanç sorunsalı, İskoçya'daki Piskoposlar Savaşları ve İrlanda ayaklanmasıdır. İskoçya'daki Piskoposlar Savaşları ve İrlanda ayaklanmasını inanç sorunsalı ile aynı boyuta almamanın nedeni bu savaş ve ayaklanmanın Katolik-Protestan mücadelesi ile Protestanlık içinde mezhepleşme meselesinden kaynaklanmış ve Kral'ın inancını sorgulatar faktörlere eklenmiş olmasıdır. Zira hem İngiltere'de hem İskoçya'da I. Charles'ın inancının gerçekte ne olduğu, Katolik olup olmadığı konusunda şüpheler vardı.

Kral'ın inancı üzerindeki şüphelere kaynaklık eden ilk neden Kral'ın annesi Kraliçe Anne'in inancının gerçekte ne olduğu hususunun hep bir gizem olarak kalmış olmasıdır. Kraliçe Anne Protestan bir ülke olan Danimarka'dan İskoçya'ya geldiğinde Protestan olup olmadığına dair herhangi bir şüphe yoktur; ancak zamanla böyle bir şüphenin oluştuğu ve Kraliçenin Katolik inancına döndüğü iddialarının dile getirildiği görülmektedir. Kraliçenin Katolik inancına döndüğü yönündeki iddiaların başlıca nedenini Papa VIII. Clement'e eşinin İngiliz tahtı üzerindeki hak iddiasına destek vermesi için yazdığı mektup oluşturmaktadır.⁴⁵ Sarayda Katolik rahiplere yer vermesi ile İskoçya'da Katoliklere yardım ettiği ve destek olduğu yönündeki söylemler, kızı Prenses Elizabeth'in bir Protestan ile evlenmesine karşı çıkması ve oğlu Charles'ın bir Katolik ile evlenmesini istemesi Kraliçe Anne'nin gizlice Katolisizme döndüğüne dair iddiaları güçlendirmiştir.⁴⁶ Kraliçe Katolik ise oğlu Charles Katolik bir ortamda büyümüş demektir; dolayısıyla Katolisizme mi dönmüştür sorusu zihinleri kurcalamıştır.

Şüphelerin ikinci kaynağı Kral'ın eşi Henrietta Maria'nın inancıdır. Kraliçe Henrietta Maria'nın durumu Kraliçe Anne'den oldukça farklıdır; zira hiçbir tereddüte yer vermeyecek netlikte Henrietta Maria Katoliktir. Henrietta Maria evlilik sözleşmesi ile dini haklarını garantiye almış ve İngiltere'de Katolisizme bağlılığını sürdürmüştür. Henrietta'nın inancı iki açıdan Kral'ın Katolisizme döndüğü, böyle olmasa bile Kral'ın "Protestanlığın şampiyonu"⁴⁷ olmadığı yönündeki iddialara neden olmuştur. Birincisi, Charles'ın Katolik bir prensesle evlenmesi Parlamento içinde Charles'ın Protestan bir prenses ile evlenmesini bekleyenlerde hayal kırıklığı yaratırken;⁴⁸ "bu evlilik Kral'ın Katolisizme duyduğu sempatinin sonucu mudur?" sorusu yanıtını aramaya başlamıştır. Charles'ın Henrietta Maria ile evliliğinin Avrupa'da hâkimiyet kuran İspanya'ya karşı İngiliz-Fransız ittifakı sağlamaya yönelik olduğu hususu zihinlerdeki bu soruyu bertaraf edememiştir. Bunun nedeni, Charles'ın daha önce de İspanya'nın Katolik prensesi ile evlenmek istemiş olmasıdır. İkincisi Kral'ın eşine gösterdiği hoşgörü ve Henrietta'nın da Kral üzerinde mevcut olduğuna inanılan etkisidir; Kral Katolik eşine neden bu kadar hoşgörülüdür? Bu hoşgörünün ve Kraliçe'nin Kral

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Lawrence Kaplan, "Charles I's Flight to the Scots", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.11, No.3, 1979, 207-223.

⁴⁵ Susan Dunn-Hensley, *Anna of Denmark and Henrietta Maria: Virgins, Witches, and Catholic Queens*, Palgrave Macmillan, London 2017.

⁴⁶ Martin J. Havran, "The Character and Principles of an English King: The Case of Charles I", *The Catholic Historical Review*, Vol.69, No.2, 1983, s.202.

⁴⁷ Robert E. Shimp, "A Catholic Marriage for an Anglican Prince", *Historical Magazine of the Protestant Episcopal Church*, Vol.50, No.1, 1981, s. 17.

⁴⁸ Michael B. Young, "Charles I and the Erosion of Trust, 1625-1628", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.22, No.2, 1990, s.221.

üzerindeki etkisinin kaynağı Kral'ın Katolik sempatanlığı mıdır yoksa Kral Katolisizme mi dönmüştür?

Kral'ın Katolik olduğuna dair şüphelerin bir diğer kaynağı ise Kral'ın sanata, özellikle İtalyan sanatına olan ilgisidir; sanata, Papalığın merkezi İtalya'ya olan bu ilgi Katolisizme olan ilgi olarak okunmuştur; Alexander Lucie-Smith'in ifadesiyle “şüphe yoktur ki Charles'ın sanattaki zevki çok Katoliktir.”⁴⁹

Kral'ın inancının ne olduğuna dair şüphelerin yukarıda belirtilen kaynaklarından hiç biri tek başına ya da hepsi birlikte Kral'ın Katolik olduğunu kanıtlamaz. Ancak bu şüphe kaynakları Kral'ın Katolik olmasa bile Protestanlığa olan bağlılığının sorgulanmasına yol açacak kadar etkili olmuş ve toplumda Kral'a karşı tepki oluşturmıştır. Üstelik bu tepki I. Charles'ın giriştiği din reformu ile daha da büyümüştür. Kral *The Divine Right of Kings* doktrinine bağlılığı sebebiyle krallığın mutlak yöneticisi olma iddiası kapsamında İskoç Kilisesinin de lideri olduğunu ileri sürünce ve 1637 yılında *the Book of Common Prayer*'ı İskoçya'ya empoze edince İskoçlar ayaklanmıştır; Kral'ın reformlarını kendi inançlarına saldırı olarak gören ve İskoç Kilisesinin İngiliz Kilisesi içinde asimile olacağını düşünen⁵⁰ binlerce İskoç Presbiteryen inancını Kral'a karşı korumak için *National Covenant*'ı imzalamıştır;⁵¹ I. Charles'ın güç kullanımına başvurmak şeklinde tezahür eden tepkisi Piskoposlar Savaşlarına (*The Bishop's Wars*) neden olmuştur; bu savaş Britanya'nın içine sürükleneceği İç Savaşın ilk somut işaretidir.⁵²

Kral I. Charles'ın dini reformlarının nedeni hükümdarlığı altında tek bir dinsel düzen istemesidir. I. Charles farklılıkların gerilim yarattığını, gerilimleri önlemek için de farklılıkların yerini uyuma bırakması gerektiğini düşünmüş olmalı; oysa uyum adına çabaları gerilim artırıcı faktörlere dönüşmüştür. Kral'ın tek bir dinsel düzen isteği Taç'lar birleşmiş olsa da o dönem ayrı bir devlet olan İskoçya'da, Kral-Kilise ilişkisinin zaten tartışıldığı bir ortamda, kabul görmemiştir. Üstelik öngörülen dini reformların Katolisizme benzetiliyor olması Kral'a karşı Britanya'nın genelinde Protestan tepkisini artırmıştır. Kral ülkeye Katolisizmi getirmeye çalışmakla itham edilmiştir. A. Oskar Meyer Kral'ın Roma ile ilişkisini konu alan makalesinde Kral'ın zaman zaman Katolik olduğunu ima ettiğini ve amacının da Roma Kilisesi ile bir orta yol bularak birleşmek olduğunu belirtir.⁵³ Öyle ise Kral'ın İngiliz ve İskoç Kiliselerinin birleşmesini daha büyük bir birleşmenin ilk adımı olarak görüp görmediği sorusu akla gelmektedir; o dönemde İskoç Presbiteryenler böyle bir durumu düşündü mü bilemeyiz ama her halükarda Kral'ın reformlarına karşı durdular; Kral-Parlamento çatışmasında Parlamento yanında yer aldılar. Kral İskoçlar ile din merkezli çatışmaya girmiş iken; bu sefer de İrlanda'da din üzerinden huzursuzluk baş göstermiştir. 1641 yılında İrlanda'da Katolikler ayaklanmıştır. İrlanda'da Protestan İngiliz ve İskoç yerleşimcileri hedef alan Katolik ayaklanmasının arkasında bizzat Kral'ın yer aldığı, ayaklanmanın “royalist komplo”⁵⁴ olduğu yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Söz konusu iddiaların kaynağı ayaklanma liderlerinin Kral tarafından desteklendiklerini öne sürmüş

⁴⁹ Alexander Lucie-Smith, The curiously Catholic tastes of King Charles I., <https://catholicherald.co.uk/commentandblogs/2018/03/09/the-curiously-catholic-tastes-of-king-charles-i/>, erişim 22 Ocak 2020.

⁵⁰ Maurice Lee, Jr., “Charles I and the End of Conciliar Government in Scotland”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.12, No.4, 1980, s.320.

⁵¹ Robert and Marilyn Aitken, “The King Who Lost His Head: the Trial of Charles I”, *Litigation*, Vol.33, No.3, Process 2007, s.54.

⁵² Conrad Russell, “The British Problem and the English Civil War”, *History*, Vol.72, No.236, 1987, s.400.

⁵³ Arnold Oskar Meyer, “Charles I. And Rome”, *The American Historical Review*, Vol.19, No.1, 1913, s. 16.

⁵⁴ Charles L. Hamilton, “Scotland, Ireland and the English Civil War”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.7, No.2, 1975, s.122.

olmalarındır;⁵⁵ her ne kadar iddialarını sonradan geri çekmiş olsalar da Kral üzerinde şüphe uyandırmışlardı. Dolayısıyla I. Charles ülkede ister Katolik ister Protestan olsun, ister Protestanlık içindeki farklı gruplara mensup olsun kimseyi din ve inanç meselesi üzerinden memnun edemedi; toplum Kral'a yabancılaştı; bu gerçek de Parlamento'ya karşı mücadelesinde Kral'ın güçlü bir destek bulamamasına sebep olmuştur.

Kral'ı idama götüren süreçte Kral-Parlamento çatışmasının rolüne ve bu çatışmanın mali meseleler üzerinden çıktığına yukarıda değinmiştim. Kral'ı idama götüren süreci şekillendiren bu çatışma din ve inanç sorunundan bağımsız değildir. Kral ve Parlamento'yu karşı karşıya getirenin sadece mali meseleler olmadığı, hatta asıl mesele bile olmadığı, asıl sorunun inanç meselesi olduğu hususu ileri sürülebilir. Zira Kral'ın dini reformları Parlamento içinde çok güçlü olan ve I. Elizabeth döneminden beri "fazla Katolik" buldukları Anglikan Kilisesini arındırmayı amaçlayan Püritenleri rahatsız ediyordu. I. Charles ve 1633 yılında Canterbury Başpiskoposu olarak atadığı William Laud piskoposların ve din adamlarının daha fazla güce ve öneme sahip olmasını istiyordu. Aslında I. Charles'ın piskopos ve din adamlarına verdiği önemin kaynağı kuvvetle muhtemel dinsel değil siyasi idi; zira I. Charles'ın babası Kral I. James monarkın gücünün piskoposların gücü ile pekiştirileceğini düşünmekteydi ve bunu "*No bishop, no king*" şeklinde ifade ediyordu;⁵⁶ I. Charles de babası gibi düşünüyor olmalıydı. Üstelik Charles 1500'lerde kilise topraklarını ele geçiren soyluları toprakları kiliseye geri vermeye zorlamıştır.⁵⁷ Püritenlerin nazarında I. Charles'ın politikaları Katolisizmin İngiltere'ye geri getirilmesine yöneliktir. Meyer bu dönemin önceki dönemlerden farkının, çatışmanın İngiliz Kilisesi ile Papalık arasında değil İngiliz Kilisesi ile Püritenler arasında olduğunu belirtir.⁵⁸ Püritenlerin Parlamento'da güçlü olmaları nedeniyle, Kral ve Püritenlerin inanç meselesi üzerinden karşı karşıya gelmeleri Kral-Parlamento çatışmasının da arka planını oluşturmaktadır. İskoçya ve İrlanda'daki çatışmaların inanç-merkezli nedenlerine, İngiltere'de Kral-Parlamento çatışmasının da aslen inanç meselesi üzerinden çıktığı görüşünü eklersek, İç Savaş din savaşları olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Sonuç

İskoç Kraliçe Mary Stuart'ı idama götüren sürecin hem İskoçya'daki kısmı, hem de İngiltere'deki devamı Mary Stuart'ın Katolik olduğu gerçeği ışığında ve her iki ülkede protestan reformasyon süreçlerinde yaşanan sorunlar bağlamında şekillenmiştir. Mary Stuart'ın özel hayatı, Katolik bir Kraliçe tarafından yönetilmek istemeyen Protestan Lordlar için Kraliçeyi tahtan indirmenin bahanesi olmuştur. İskoçya'da tahtını oğlu James'e devretmek zorunda bırakılan ve İngiltere'ye kaçan Mary Stuart'ın İngiltere tahtına yönelik tehdit olarak görülmesinin nedeni de Katolikler tarafından tahtın gerçek varisi olarak nitelendirilmesidir. Hal böyle olunca Mary Stuart'ın idamında asıl rolü, İskoçya'da Katolik olması, İngiltere'de ise Katolikler tarafından İngiliz tahtının meşru sahibi olarak görülmesi bağlamında, Katolisizm faktörü oynamıştır.

Kral I. Charles dönemi Kral'ın Parlamento ile, Protestanların Katolikler ile, İngilizlerin, İskoçların, İrlandalıların birbirleri ile çatıştığı bir İç Savaş dönemidir. Bu İç Savaşa çeşitli faktörler ve bu faktörler arasındaki kompleks ilişkiler neden olmuştur; inanç meselesi de bu faktörlerden biridir, hatta savaşanlar için neden savaştıklarının yanıtı aslen inanç meselesinde

⁵⁵ William Lamont, "Richard Baxter, 'Popery' and the Origins of the English Civil War", *History*, Vol.87, No.287, 2002, s. 345.

⁵⁶ Stephen E. Feldman, *Please Don't Wish Me a Merry Christmas*, s.84.

⁵⁷ *Civil War*, <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/civilwar/g3/key/>, erişim 22 Ocak 2020.

⁵⁸ Arnold Oskar Meyer, "Charles I. And Rome", s.13.

aranabilir.⁵⁹ “Kral’ın inancının gerçekte ne olduğu konusunda şüpheler olmasaydı, Kral’ın dini reformları Katolisizmin restorasyonu olarak okunmasaydı İç Savaş çıkar mıydı?” Bu soruya kesin yanıt vermek mümkün değildir ama Kral’ın Katolik olduğuna dair şüpheler ile öngördüğü dini reformların Katolisizmi restore edeceğine dair korku olmasaydı, olaylar farklı şekilde gelişebilir; ne Presbiteryen İskoçlar ne de İngiltere’deki Puritanlar Kral’ı inaçlarına yönelik bir tehdit olarak görürdü. Dolayısıyla Kral I. Charles’ın idamında Katolisizm faktörü büyükannesi Kraliçe Mary Stuart’ın idamında olduğu gibi doğrudan rol oynamasa da sahnede yerini almıştır. Kral I.Charles’ın idamı İngiltere ve İskoçya’da protestan reformasyon sürecinin başlamasının üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen, katolisizmin hala mevcut olduğuna işaret etmektedir.

Kısaca inancı konusunda herhangi bir şüphenin olmadığı Katolik bir Kraliçe ile inancının gerçekte ne olduğu konusunda şüphelerin olduğu Protestan bir Kralın idamında Katolisizm kendi rolünü oynamıştır.

Kaynakça

- AITKEN, Robert and Marilyn, “The King Who Lost His Head: the Trial of Charles I”, *Litigation*, Vol.33, No.3, Process 2007, s. 53-61.
- Civil War, <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/civilwar/g3/key/>, erişim 22 Ocak 2020.
- CRESSY, David, “The Blindness of Charles I”, *Huntington Library Quarterly*, Vol.78, No.4, 2015, s.637-656.
- DALY, J.W., “Could Charles I be Trusted? The Royalist Case, 1642-1646”, *Journal of British Studies*, Vol.6, No.1, 1966, s.23-44.
- DAVID, Saul, Mary, Queen of Scots, and the Earl of Bothwell, http://www.bbc.co.uk/history/british/tudors/mary_queenscots_bothwell_01.shtml, erişim 2 Haziran 2020.
- DAWSON, Jane E. A., “Mary Queen of Scots, Lord Darnley, and Anglo-Scottish Relations”, *The International History Review*, Vol.8, No.1, 1986, pp. 1-24.
- DUNN-HENSLEY, Susan, *Anna of Denmark and Henrietta Maria: Virgins, Witches, and Catholic Queens*, Palgrave Macmillan, London 2017.
- Elizabeth’s Legitimacy, <https://www.tutor2u.net/history/reference/elizabeths-legitimacy>, erişim 22 Ocak 2020.
- FELDMAN, Stephen E., *Please Don’t Wish Me a Merry Christmas*, NYU Press, New York and London 1997.
- HAMILTON, Charles L., “Scotland, Ireland and the English Civil War”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.7, No.2, 1975, s.120-130.
- HAVRAN, Martin J., “The Character and Principles of an English King: The Case of Charles I”, *The Catholic Historical Review*, Vol.69, No.2, 1983, s. 169-208.
- HOLMES, Clive, “The Trial and Execution of Charles I”, *The Historical Journal*, Vol.53, No.2, 2010, s.289-316.
- GUY, John, *The True Life of Mary Stuart*, A Mariner Book, New York, 2004.
- KAPLAN, Lawrence “Charles I’s Flight to the Scots”, *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.11, No.3, 1979, 207-223.
- KELSEY, Sean, “The Death of Charles I”, *The Historical Journal*, Vol.45, No.4, 2002, pp.727-754.
- KELSEY, Sean “Politics and Procedure in the Trial of Charles I”, *Law and History Review*, Vol.22, No.1, 2004, pp.1-25.

⁵⁹ Charles W. A. Prior, “Religion, Political Thought and the English Civil War”, *History Compass*, Vol.11, No.1, 2013, s.24.

LAMONT, William, "Richard Baxter, 'Popery' and the Origins of the English Civil War", *History*, Vol.87, No.287, 2002, pp. 336-352.

LEE, Maurice, Jr., "Charles I and the End of Conciliar Government in Scotland", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.12, No.4, 1980, pp. 315-336.

LEWIS, Jayne Elizabeth, "Hamilton's 'Abdication', Boswell's Jacobitism and the Myth of Mary Queen of Scots", *ELH, Jacobitism and Eighteenth-Century English Literature*, Vol.64, No.4, 1997, pp.1069-1090.

LEWIS, Jayne, "The Reputations of Mary Queen of Scots", *Etudes Ecossaises*, No.10, 2005, pp.41-55.

LUCIE-SMITH, Alexander The curiously Catholic tastes of King Charles I., <https://catholicherald.co.uk/commentandblogs/2018/03/09/the-curiously-catholic-tastes-of-king-charles-i/>, erişim 22 Ocak 2020.

MEYER, Arnold Oskar, "Charles I. And Rome", *The American Historical Review*, Vol.19, No.1, 1913, s. 13-26.

NEALE, J. E. "Reviewed Work(s): Mary Queen of Scots and the Babington Plot by J.H. Pollen: Trial of Mary Queen of Scots by A.F. Stuart", *The English Historical Review*, Vol.38, No.151, 1923, s.443-446.

PRIOR, Charles W. A., "Religion, Political Thought and the English Civil War", *History Compass*, Vol.11, No.1, 2013, pp.24-42.

QUINLAN, John, "Was Mary Stuart a Martyr", *The Irish Monthly*, Vol.61, No.725, 1933, s.665-670.

QUESTIER, Michael, "Catholic Loyatism in Early Stuart England", *The English Review*, Vol.123, No. 504, 2008, pp.1132-1165.

RAFFE, Alasdair, "Confessions, Covenants and Continuous Reformation in Early Modern Scotland", *Etudes Episteme*, No.32, 2017, pp.1-19.

RUSSELL, Conrad, , "The British Problem and the English Civil War", *History*, Vol.72, No.236, 1987, s.395-415.

Rough Wooing to becoming Queen of France, <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zn8mn39/revision/5>, erişim 14 Ocak 2020.

SHIMP, Robert E. "A Catholic Marriage for an Anglican Prince", *Historical Magazine of the Protestant Episcopal Church*, Vol.50, No.1, 1981, s.3-18.

SHIRES, Henry M., "The Conflict between Queen Elizabeth and Roman Catholicism", *Church History*, Vol.16, No.4, 1947, pp.221-233.

SMITH, Jeremy L, "Mary Queen of Scots as Susanna in Catholic Propaganda", *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*, Vol.73, 2010, pp. 209-220.

TENNEY, Horace K., "The Trial of Mary Queen of Scots", *American Bar Association Journal*, Vol.17, No.5, 1931, s.285-291.

The Execution of Charles I: Killing of a "treasonous" king, <https://www.hrp.org.uk/banqueting-house/history-and-stories/the-execution-of-charles-i/#gs.uofrfm>, erişim 20 Ocak 2020.

The Execution of Charles I, <https://www.historytoday.com/archive/execution-charles-i>, erişim 22 Ocak 2020.

The Execution of Mary of Scots 1587, <http://www.eyewitnesstohistory.com/maryqueenofscots.htm>, erişim 12 Ocak 2020.

The marriage of Mary, Queen of Scots, and Henry Stuart, Lord Darnley, <https://www.tudorsociety.com/29-july-1565-marriage-mary-queen-scots-henry-stuart-lord-darnley/>, erişim 23 Ocak 2020.

The Militia Ordinance, 1642, <http://bcw-project.org/church-and-state/first-civil-war/militia-ordinance>, erişim 27 Ocak 2020.

The Trial of Charles I (1649): Selected Links & Bibliography, <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/charlesIlinks.html>, erişim 26 Ocak 2020.

Treaty of Haddington, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095914698>, erişim 14 Ocak 2020.

Triennial Act of 1641 Oxford Reference, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803105709313>, erişim 27 Ocak 2020.

VALENTINE, Genevieve, Mary, Queen of Scots' is a case study of how political, human narratives get crafted, <https://www.mprnews.org/story/2018/12/07/npr-books-mary-queen-of-scots>, erişim 16 Ocak 2020.

WEDGWOOD, C.V., "European Reaction to the Death of Charles I", *The American Scholar*, Vol.34, No.3, 1965, pp. 431-446.

WINN, Colette H., "The Martyr Queen: Constructions of Identity in Mary Stuart's Last Letters", *Arts et Savoirs*, No.6, 2016, pp.1-17.

YOUNG, Michael B. "Charles I and the Erosion of Trust, 1625-1628", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol.22, No.2, 1990, pp.217-235.

14 October 1586-Trial of Mary, Queen of Scots, <https://www.tudorsociety.com/14-october-1586-trial-of-mary-queen-of-scots/>, erişim 19 Ocak 2020.